

4. ÜNİTE

YUMUŞAMA DÖNEMİ VE SONRASI

4.1. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE ORTAYA ÇIKAN SİYASİ VE ASKERÎ GELİŞMELER

4.1.1. Yumuşama Dönemi (Detant)

- Yumuşama Dönemi**, Doğu-Batı blokları arasında savaş tehlikesinin azalması ile siyasi, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların artması olarak tanımlanır.
- Bu dönem, uluslararası sisteme hâkim olan devletlerin, yeryüzünün herhangi bir bölgesinde çıkacak bir çatışmanın küresel bir savaşa yol açmaması için belirli kurallar içinde tedbirli hareket ettikleri dönemdir.
- Doğu-Batı blokları arasında savaş tehlikesi Stalin'in ölümünden (1953) sonra iktidara gelen Kruşçev'in kişisel yönetim anlayışı sonucunda etkisini azalttı.
- Sovyetlerin 1957'de başlattığı Sputnik Programı ile nükleer teknolojide uzay çağı başladı. 1957'den sonra **dehşet dengesinin** ortaya çıkması istikrarı beraberinde getirdi.
- Küba Buhranı'ndan sonra Doğu-Batı ilişkilerinde yumuşama dönemi başladı.
- Yumuşamanın oluşmasında Çin-Sovyet çatışması ve bağlantısız devletler de etkili oldu.
- ABD ve SSCB arasında 1960'lı yılların başından itibaren konvansiyonel silahlardaki sınırlandırma bir tarafa bırakılarak nükleer silahsızlanmaya dair görüşmeler yapıldı.
- 1962 Küba Buhranı ile dünyanın nükleer bir savaşın eşiğinden dönmesi, bu süreci hızlandırdı ve çözüme ulaşmak için pek çok antlaşma imzalandı.

4.1.2. Kruşçev-Kennedy (Kenedi) Görüşmesi ve Etkileri

- 1950'li yılların sonu itibarıyla SSCB-ABD ilişkilerindeki gerilimin merkezinde Berlin bulunmaktaydı.
- SSCB lideri Kruşçev, 1958'de Batılı devletlerin Berlin'deki karargâhlarını boşaltmalarını istedi.
- ABD, SSCB, İngiltere ve Fransa arasında 1960'ta Paris'te yapılan Dört Ülke Zirvesi sonuçsuz kaldı.
- Kruşçev ile Kennedy, Berlin Buhranı'nın çözümü konusunda Haziran 1961'de Viyana'da bir araya geldi.
- Berlin konusunda NATO'nun kararlı duruşu ile Kruşçev geri adım atmak zorunda kaldı.
- Viyana Zirvesi sonrası gerilimin tırmandığı dönemde SSCB ve Doğu Almanya 13 Ağustos 1961'de Doğu-Batı arasını ayıran Berlin Duvarı'nı örmeye başladı.
- Berlin Duvarı bir anlamda Avrupa'daki statükonun Doğu ve Batı blokları tarafından kabullenilmesi oldu.

4.1.3. Yumuşama Dönemi Çatışmaları

- Yumuşama Dönemi içerisinde süper güçlerin ve süper güçlerle bağlantılı ülkelerin kendi aralarında yaşadıkları çeşitli anlaşmazlıklar, dünyanın farklı bölgelerinde savaşların yaşanmasına neden oldu.

Küba Buhranı (1962)

- Küba, 1930'dan beri diktatör Fulgencio Batista (Fulgensio Batista) tarafından yönetilmekteydi.
- Batista yönetimine karşı Fidel Castro'nun (Fidel Kastro) başlattığı mücadele 8 Ocak 1959'da başarıya ulaştı. Amerika ilk dönemden itibaren Castro'ya karşı mesafeli durdu.
- ABD'nin ekonomik hâkimiyetinden kurtulmak isteyen Küba, 1960'ta SSCB ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek için antlaşmalar yaptı.
- Küba'ya karşı aldığı ekonomik tedbirler yeterli olmayınca Fidel Castro'yu devirmek isteyen ABD, muhaliflere destek vererek Domuzlar Körfezi'ne çıkarma yaptırdı.
- Fidel Castro bu gelişmeler üzerine SSCB'den adanın güvenliği konusunda yardım talebinde bulundu. Bu istek Kruşçev tarafından kabul edildi.
- ABD ve SSCB bir nükleer savaşa doğru hızla sürüklenmekteydi.
- SSCB, Amerikan kararlılığı karşısında geri adım attı.
- Küba'daki Sovyet füzelerinin sökülmesini kabulleneceklerini fakat ABD'nin de adayı işgal etmemesini ve
- Türkiye'deki Jüpiter füzelerini sökmesini istedi.
- İki süper güç, aralarındaki gerilime rağmen sorunun çözümü konusunda en başından itibaren diplomatik kanalları kullandı.
- Kriz Türkiye'nin iki süper güç arasında sıkışmış olduğunu, ABD ile müttefik olmasına karşın güvende olmadığını ortaya koydu.
- Küba Buhranı'nın zirveye çıktığı 27 Ekim 1962, nükleer savaşın eşiğinden dönülen gün olarak nükleer silahsızlanma çabalarının başlangıcı oldu.
- Küba Buhranı, Çin ile SSCB ilişkilerinde gerilime neden oldu.
- SSCB'ye karşı oluşan güvensizlik Castro'yu Çin'e yakınlaştırdı.

Keşmir Sorunu

- Pakistan'ın kuzeyinde bulunan Keşmir; 1947'de bağımsızlıklarını kazanan Hindistan ve Pakistan arasındaki sorunların başında gelir.

- Keşmir'in 1947'de Hindistan'a ilhakı, 1948'deki Pakistan-Hindistan Savaşı'nın sebebi oldu.
- Birleşmiş Milletlerin araya girmesi ve plebisit kararının alınması ile ateşkes sağlandı.
- Keşmir'de ihtilaf içinde olan Hindistan ve Pakistan, dış politikada da farklı tercihlerde bulunarak birbirlerinden uzaklaştılar.
- Hindistan Sovyet Rusya'ya yakınlaştırmak için Pakistan, Batı taraftarı bir politika izledi ve 1954 sonrası ABD'ye yakınlaştı.
- Pakistan'ın 1955'te Bağdat Paktına katılması, SSCB'yi Hindistan yanlısı politika izlemeye yöneltti.
- Mart 1959'da Çin'in Tibet'i işgal ederek kendi sınırlarına dâhil etmesi, Çin-Hindistan ilişkilerinde gerginliğe neden olurken Pakistan-Çin ilişkilerini geliştirdi.
- Pakistan, Çin'i Hindistan'a karşı bir denge unsuru olarak gördü.
- 1963 Aralık ayından itibaren Keşmir'de Hindularla Müslümanlar arasında çatışmalar yaşandı.
- 1965'te Pakistan askerlerinin Keşmir'e girmesi ile savaş başladı.
- BM Güvenlik Konseyinin ateşkes çağrısına tarafların olumlu cevap vermesiyle ateşkes antlaşması yapıldı.
- SSCB aracılığı ile Pakistan ve Hindistan, Taşkent'te bir araya gelerek 10 Ocak 1966'da Taşkent Deklarasyonu'nu yayımladılar.
- Keşmir sorunu iki devlet arasındaki silahlanma yarışını nükleer güce sahip olma boyutuna ulaştırmıştır.
- Keşmir halkı, Hindistan'ın takip ettiği bastırma, sindirme ve asimilasyon politikalarına karşı 1987'den beri kendi imkânları ile mücadele vermektedir.

Vietnam Savaşı (1955-1975)

- Hindistan ve Çin arasında bulunan yarımadadır.
- II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Ho Chi Minh (Ho Şi Min), Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti.
- Asya'daki sömürgelerini kaybetmek istemeyen ve ABD'nin desteğini alan Fransa, buna karşı çıktı.
- Fransa'nın 1946'daki saldırısı Çinhindi Savaşı'nı başlattı.
- 1954'teki Cenevre Antlaşması'na göre 17. paralel esas alınarak kuzeyde Ho Chi Minh tarafından Vietnam Demokratik Cumhuriyeti, güneyde Batı yanlısı hükûmet kuruldu.
- ABD'nin desteklediği bu hükûmet, Cenevre Antlaşması gereği 1956'da yapılması gereken seçimleri kabul etmedi ve kendisini Güney Vietnam Cumhuriyeti'ne dönüştürdü.
- Kuzey Vietnam'ın Güney Vietnam Cumhuriyeti'ne ekonomik ve askerî yardım yapması, ABD'yi Vietnam meselesine dâhil etti.
- 1964'te Kuzey Vietnam (Viet Kong) devriye botlarının Tonkin (Tankin) Körfezi'nde TurnerJoy ve Madox savaş gemilerini batırdığı iddiası üzerine Amerikan Kongresi, Tonkin Körfezi Kararı'nı onayladı.
- ABD de 1965'te Kuzey Vietnam'a saldırarak savaş başladı.
- ABD kamuoyunda ve batılı müttefikler tarafından savaşa karşı gelen tepkiler nedeniyle ABD barış görüşmelerine başladı.
- Görüşmeler sonucunda 1973 yılında Vietnam Barışı imzalandı.
- 1976'da Kuzey ve Güney Vietnam birleşti ve Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu.
- Vietnam Savaşı II. Dünya Savaşı sonrası insan eliyle gerçekleştirilmiş en büyük felaket olmuştur.
- Bu savaşın sonucunda SSCB-Çin politikalarındaki farklılıkların belirginleşmesi ile yumuşama süreci hız kazanmıştır.

SSCB'nin Afganistan'ı İşgali (1979)

- Afganistan; Batı Asya ile Orta Doğu, Orta Asya ile Basra Körfezi ve Hint Okyanusu arasında bir geçit noktasıdır.
- Ülke, stratejik öneminden dolayı büyük devletlerarasında mücadele alanı olmuştur.
- XIX. yüzyılda İngiltere ve Rusya'nın rekabet alanı olan Afganistan, Emir Emanullah yönetiminde 1919'da bağımsızlığını kazanmıştır.
- Afganistan'da 1978'de askerî darbe ile Afganistan Demokratik Halk Partisinin başat siyasal güç olduğu Demokratik Afgan Cumhuriyeti kuruldu.
- Devlet başkanlığına Nur Muhammed Taraki getirildi.
- Taraki yönetimi Aralık 1978'de SSCB ile Dostluk, İyi Komşuluk ve İş Birliği Antlaşması'nı imzaladı.
- Yirmi yıl sürecek bu antlaşma ile Afganistan, Sovyet etkisi altına girmeye başladı.
- Halkın Sovyet yanlısı yönetime karşı gösterdiği tepki üzerine Afgan Hükûmeti SSCB'den yardım istedi.
- Sovyet birlikleri Afganistan'a girmeye başladı.
- Afganistan'ın işgali ile ülke içindeki farklı gruplar bir araya gelerek millî direnişi başlattılar.
- Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ABD'de Yumuşama Dönemi'nin sona erdiği kanısına neden oldu.
- ABD Senatosu, SALT-II Antlaşması'nı onaylamadı.
- Afganistan işgali karşısında ABD Başkanı Carter (Kartır), tahıl ürünleri ve yüksek teknolojinin satışı hususunda SSCB'ye ambargo uyguladı ve 1980 Moskova Olimpiyatları'nı boykot etti.
- Afganistan, SSCB için insan ve para tüketen bir savaş makinesi hâline geldi.
- SSCB, 14 Nisan 1988 Cenevre Antlaşması sonrası 1988-1989'da Afganistan'dan çekildi.

4.1.4. Bağlantısızlar Hareketi'nin Doğuşu

- Bağlantısızlar Hareketi kapitalist ve komünist bloka dâhil olmayan ülkeler için kullanılır.
- Latin Amerika, Orta Doğu, Güney Asya ve Güneydoğu Asya ülkelerini kapsar.
- Bağlantısızlığın Asya ve Afrika devletleri içerisindeki öncü rolünü Hindistan üstlenmiştir.
- Bağlantısızlık politikasını şekillendiren Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru (Javarla Nehru) olmuştur.
- Nehru'nun bağlantısızlık fikrinin temelinde barış içinde bir arada yaşama siyasi bağımsızlık, askerî ittifaklara katılmamak, kendi topraklarında başka devletlerin askerî üs kurmasına izin vermemek, ikili ittifaklara girmemek ve millî kurtuluş mücadelelerini desteklemek şeklinde beş ilkeye dayanmaktadır.
- Bağlantısızlıkta bloklara karşı bir düşmanlık değil, herkesle dost olmak esastır.
- Nehru, bağlantısızlığın bir üçüncü blok olarak değerlendirilmesine de karşı çıkmıştır.
- 1955 **Bandung** Konferansı'nda bağlantısızlığın ortaya çıkmasını sağlayan en önemli neden, bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin zayıflığı ve güçsüzlüğü olmuştur.
- Bu şekilde dünyayı iki bloka ayıran durumun karşısında üçüncü bir yol açılmıştır.

4.2. KÜRESEL GÜÇLERİN ENERJİ KAYNAKLARI ÜZERİNDEKİ REKABETİNİN ORTA DOĞU'DAKİ SİYASİ GELİŞMELERE ETKİLERİ

4.2.1. Arap-İsrail Savaşları

- Sykes-Picot Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden ayrılması planlanan Filistin bölgesinde, **Balfour Deklarasyonu** ile bir Yahudi devleti kurulması yönünde adım atıldı.
- San Remo Konferansı ile İngiliz idaresine bırakılan Filistin'e çok sayıda Yahudi göçü yaşandı.
- Arap toplumunda rahatsızlıklara neden olan bu göçler; 1920, 1921 ve 1929 yıllarında Araplar ile Yahudilerin çatışmasına neden oldu.
- İngiltere, içinden çıkamadığı Filistin meselesini Birleşmiş Milletler gündemine taşıyarak çözmeyi amaçladı.
- BM'de kurulan Filistin Özel Komitesi ile iki farklı çözüm olarak Çoğunluk Planı ve Azınlık Planı ortaya konuldu. - Aralarında Türkiye'nin de olduğu İslam ülkeleri bağımsız Filistin devleti fikrini benimsedi.
- ABD ve SSCB birlikte hareket ederek Filistin'in taksimi yönünde tavır aldı.
- İngiltere ise tarafsız kaldı.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Filistin'in taksimi yönündeki kararına Arap Birliğinin tepkisi üzerine iki toplum arasında çatışmalar başladı.
- İngiltere, 14 Mayıs 1948'de Filistin'deki kuvvetlerini çekeceğini ve manda yönetimini kaldıracağını açıkladı.
- Yahudi Millî Konseyi de İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etti.
- İsrail Devleti'nin kurulması, Araplar ile Yahudiler arasında kesin bir ayrışmaya ve bu devlet ile bazı Arap devletlerinin 1948, 1956, 1967 ve 1973'te savaşmalarına neden oldu.

1948 Arap-İsrail Savaşı

- İsrail, kurulduğu ilk günden itibaren büyük devletler tarafından tanındı.
- Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak ordularının 15 Mayıs'ta Filistin'e girmesiyle savaş başladı.
- İsrail, kısa sürede üstün duruma geçti ve galip geldi.
- Mısır, Lübnan, Ürdün ve Suriye ile 1949'da yapılan ateşkes antlaşmalarıyla savaş sona erdi.
- ABD'nin İsrail'e mali ve askerî alanlarda yardımda bulunarak Arap ülkelerine ambargo uygulaması da sonucu etkilemiştir.
- SSCB, Soğuk Savaş'ın etkisiyle Araplarla iyi ilişkiler kurmayı tercih etmiştir.

1956 Arap-İsrail Savaşı

- Mısır'dan 1936'da çekilen İngiltere, Süveyş Kanalı bölgesinde askerî haklar elde etmişti.
- Mısır, ABD'nin yeterli desteğini alamayınca SSCB'ye yaklaştı.
- Bu durum İngiltere ile Fransa'nın tepkisini çekti.
- İngiltere ve Fransa, İsrail ile iş birliğine giderek bir savaş hazırlığına başladı.
- İsrail'in 29 Ekim 1956'da Mısır'a saldırmasıyla savaş başladı. SSCB'nin duruma tepki göstermesi ve ABD'nin de İngiltere ve Fransa'yı sert şekilde uyarması üzerine savaş durduruldu ve işgal birlikleri geri çekildi.

1967 Arap-İsrail Savaşı

- 1964'teki Arap Birliği toplantısında, Filistin davasının tek çatı altında toplanması için Yaser Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) ve El-Fetih'in kurulması kararlaştırıldı.
- El-Fetih'in gerilla tarzı askerî birlikleri İsrail'in Suriye ve Ürdün ile yaşadığı sınır çatışmalarında etkin rol oynadı.
- SSCB'nin desteğini alan Mısır, Tiran Boğazı'nı İsrail'in geçişlerine kapattı.
- İsrail bu olayı savaş sebebi kabul etti ve 5 Haziran'da düzenlediği ani bir saldırı ile savaşı başlattı.
- ABD donanmasına ait 6. Filo'nun bölgede olması ve İsrail'e lojistik yardım yapması, savaşın altı günde bitmesini sağladı.
- İsrail daha da güçlendi, İsrail, topraklarını dört kat artırdı.

İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT)

- İslam devletleri arasında tek seslilik oluşturmak için farklı zamanlarda yapılan girişimler sonuçsuz kaldı.
- Yaşanan Arap-İsrail savaşları, bu fikrin güçlenmesine ortam hazırladı.
- Mescid-i Aksa'nın 1969'da bir Yahudi tarafından yakılmak istenmesi üzerine Arap Birliğinin girişimleri sonucunda İslam Konferansı Teşkilatı kuruldu.
- Üye devletler arasında dayanışmayı geliştirmek ve farklı alanlarda yapılacak iş birlikleri ile pekiştirmek Teşkilatın kuruluş amaçları arasında idi.
- Astana'da 2011'de yapılan 38. Dışişleri Bakanları Konseyinde alınan kararla teşkilatın adı İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirildi.

1973 Arap-İsrail Savaşı

- Arap ülkeleri ile İsrail arasında 1967 Savaşı'ndan sonra yapılan tüm müzakerelere rağmen bir uzlaşma sağlanamadı.
- Bu savaşta asıl amaç İsrail'i yok etmek değil, 1967 Savaşı'nda kaybedilen yerleri geri almaktır.
- Mısır ve Suriye'nin ani saldırısı ile genel savaş başlamış oldu.
- SSCB'nin desteğindeki Suriye ve Mısır, ABD destekli İsrail karşısında diğer savaşlara oranla başarılı bir savaş yürüttü.
- ABD Kongresi'nin İsrail'e silah ve para yardımı kararı almasının ardından Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OAPEC), petrol ihracatını azalttı ve fiyat artışına gitti.
- İsrail, OAPEC'in bu tavrı ve büyük devletlerin araya girmesiyle 25 Ekim 1973'te Mısır ve Suriye ile ateşkes imzaladı.
- 1967 Savaşı'nda aldığı toprakların bir kısmından çekildi.
- Bu savaş ramazan ayına rastladığı için Ramazan Savaşı veya Yahudilerin kutsal ayına rastladığı için Yom Kippur (Yam Kipor) diye de anılır.
- ABD ve SSCB ilişkileri yumuşama sürecine girdi.
- Savaş sonrası Mısır ve İsrail genelkurmay başkanlarının katılımıyla ilk Arap-İsrail antlaşması (101. Kilometre Antlaşması) imzalandı.
- 31 Mayıs 1974) ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in girişimleriyle Süveyş ve Kahire arasındaki 101. km'de yapıldığı için bu adı aldı.
- Camp David Antlaşması'na giden yolu açması bakımından önemlidir.

Küresel Güçlerin Arap İsrail Savaşlarına Etkisi

- 1956 Süveyş Krizi ile İsrail'den yana tavır alan İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'daki otoriteleri sona erdi.
- ABD ve SSCB'nin bu otorite boşluğundan yararlanarak bölgede üstünlüğü ele geçirmek istemesi Soğuk Savaş'ın Orta Doğu'ya taşınmasına neden oldu.
- Soğuk Savaş sürecinde Ürdün ve Lübnan Batı Bloku tarafından desteklenirken Mısır'da Enver Sedat, Suriye'de devrimci Baas rejimi ve Filistinli gerillalar Doğu Bloku tarafından desteklendi.
- Bu gelişmeler Arap ülkeleri arasında bölünmeyi iyice derinleştirdi.
- İsrail, Batı Bloku'nda yer alarak ABD ile ilişkilerini geliştirdi.
- ABD'nin Orta Doğu'daki SSCB yayılmasına karşı ilk hamlelerinden biri, 1955'te Türkiye önderliğinde kurulan Bağdat Paktı bölgesel dengeleri etkiledi.
- Bu paktın Türkiye tarafından kurulup Mısır'ı bertaraf etmesi, içerisinde Irak hariç Arap ülkesinin olmaması Arap dünyasında tepkilere ve beraberinde SSCB'ye karşı yakınlık duyulmasına neden oldu.
- ABD Başkanı Eisenhower, kendi adıyla anılan doktrin ile bölgeye ekonomik yardım yapma ve askerî müdahalede bulunma yetkisini elde etti.
- Bu hamle Arap dünyasında ayrışmayı daha da artırdı.

Camp David Antlaşması

- Mısır Hükûmetinin politikasında değişimler başladı.
- ABD ve Batı'dan gelecek yardımlara duyulan ihtiyaç gibi nedenlerle SSCB'den uzaklaşma eğilimi başladı.
- Mısır, ilk olarak 1974'te ABD aracılığı ile başlayan barış görüşmeleriyle birtakım avantajlar elde etmenin yanında Sina Yarımadası'nın bir kısmını da geri aldı.
- ABD'de 1977'de başkan olan Carter, Orta Doğu'da barışın tesis edilmesine ağırlık verdi.
- Arap ve İsrail taraflarına baskı yaparak barışın önündeki engelleri kaldırmaya çalıştı.
- ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissenger da, Arap-İsrail barışını sağlamak amacıyla 1978'de Arap ülkeleriyle İsrail arasında mekik diplomasisi yürüttü.
- Mısır lideri Enver Sedat, İsrail'e giderek Kudüs'ü ziyaret etti.
- İsrail Başbakanı Menahem Begin'in (Menihim Bicın) da Mısır'a gitmesiyle İsmailiye'de bir zirve yapıldı.
- Mısır, İsrail'i tanıyan ilk Arap devleti oldu.
- ABD ve SSCB, bölgede barışın sağlanması amacıyla Cenevre'de bir konferans düzenlemeye karar verdi fakat konferans bir türlü toplanamadı

- BM Güvenlik Konseyinin aldığı 242 sayılı kararla İsrail-Mısır arasında yapılacak antlaşmaya dair bazı esaslar belirlendi.
- İran Devrimi'nin yaşanması ABD ve İsrail'i tedirgin etti.
- İsrail'in Sina Yarımadası'ndan çekilmesi ve Süveyş Kanalı üzerindeki haklarının korunması gibi konularda uzlaşmaya varıldı.
- 26 Mart 1979'da Beyaz Saray'da Camp David Antlaşması imzalandı.
- Bu antlaşmaya tepki olarak 18 Arap devleti Mısır ile ilişkilerini kesti.
- Bu antlaşmanın Arap devletleri arasında ortaya çıkardığı ayrışma, en çok SSCB'nin işine yaradı. Çünkü Arap devletlerinde ve toplumunda Batı karşıtlığı, ciddi oranda arttı.

4.2.2. 1960 Sonrası Enerji Kaynaklarındaki Değişim ve 1973 Petrol Krizi OPEC

- Sanayi Devrimi ile makineleşme alanında yaşanan gelişmeler, enerji kaynaklarına olan ihtiyacı artırdı.
- Petrolün keşfiyle dünya dengeleri tamamen değişti.
- Petrol, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nın yanı sıra günümüzde yaşanan birçok çatışmanın en önemli nedenlerinden biri oldu.
- Bu enerji kaynağını 1960'a kadar Yedi Kız Kardeş diye adlandırılan ABD menşeli yedi petrol şirketi yönetti.
- OPEC'in 1960'ta kurulmasından sonra petrol üreten ülkeler de petrol enerjisinde söz sahibi olmaya başladı.
- OPEC'in önemli kısmını oluşturan Arap ülkeleri, Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü (OAPEC) adıyla farklı bir oluşum daha kurdu.
- OPEC, 1960'ta Venezuela'nın çağrısı üzerine İran, Irak, Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın da aralarında olduğu ülkeler tarafından kurulan birliktir. Sonrasında Cezayir, Angola, Libya, Nijerya, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri de bu birliğe dâhil olmuştur.
- ABD'li büyük petrol şirketlerinin tek taraflı olarak petrol fiyatlarında indirim gitmesi ile petrol ülkeleri büyük zarara uğradı.
- Petrolün siyaset üzerindeki etkisini fark eden Arap ülkeleri, Arap-İsrail savaşlarında İsrail ve yandaşlarını cezalandırmak için petrolü bir silah gibi kullandı.
- 1970'lerin sonuna kadar enerji kaynağı lideri, petroldü.
- Yaşanan krizler sonrasında bol ve ucuz olan doğal gaz ağırlık verildi.
- Nükleer santrallerin ve hidroelektrik santrallerinin yapımı artarak devam etti.
- Geleceğe yönelik olarak hidrokarbon, dalga, gelgit, biyoenerji, metanhidrat, uzay tabanlı güneş enerjisi gibi farklı alanlarda enerji üretimi için altyapı çalışmaları devam etmektedir.

1973 Petrol Krizi

- ABD, 1971'de doların altına değiştirilmesini temel alan Bretton Woods sistemi yerine piyasa kanunlarına göre iniş çıkışların yaşanabileceği ve doların uluslararası ödeme aracı olduğu yeni sisteme geçti.
- Bu sistem değişikliği dünya finans dengelerini altüst etti ve 1929 Ekonomik Buhranı'na benzer etkiler ortaya çıkmaya başladı.
- İlk etapta dolarda devalüasyon yaşandı.
- Petrol gelirlerinden adil pay alamayan petrol üreticisi ülkeler hem fiyat kontrolünü sağlamak hem de aralarında iş birliğine gitmek için OPEC'i kurmuştu.
- 1970'li yıllara gelindiğinde OPEC ülkelerindeki petrol şirketleri millileştirilip devletleştirildi (1972-İrak, 1973-İran vb.).
- Bu hamlelerle OPEC üyesi ülkelerin petrol üzerindeki kontrolleri artınca bu durumdan en çok etkilenen, petrol ihraç eden Arap ülkeleri oldu.
- OAPEC (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği) 1968'de Suudi Arabistan, Kuveyt ve Libya arasında dayanışmayı sağlamak amacıyla kuruldu.
- Sonra Cezayir, Bahreyn, Katar, BAE, Irak, Suriye ve Mısır da birliğe dâhil oldu.
- Petrol fiyatları 1973'te 2,59 dolarken 1974'te 11,65 dolara yükseldi.
- Uluslararası ekonomik krizler yaşanmaya başladı.
- 1974'te Yeni Enerji Politika Stratejisi hazırlayarak enerji kullanımında tasarrufa gidilmesi yönünde de adımlar attı.
- 1973 Petrol Krizi ile petrol fiyatlarında yaşanan artış, gelişmiş sanayileri olumsuz etkiledi.
- Krizin etkileri 1980'li yıllara kadar sürdü.
- Bu kriz gelişmekte olan ülkelerde (Brezilya, Türkiye, Hindistan gibi) enflasyon, sanayileşmenin yavaşlaması gibi olumsuz etkilere neden oldu.
- Buna benzer bir krizin yaşanmaması için Türkiye'nin de kurucuları arasında olduğu Uluslararası Enerji Ajansının kurulması sağlandı.

4.2.3. İran-İrak Savaşı

- İran'la yaptığı Cezayir Anlaşması (1975) ile Şatt-ül Arap ve Kürt meselesini halleden Irak, Petrol Krizi ile de 1973'te 2 milyar dolar olan petrol gelirini 1980'de 26 milyar dolara çıkardı
- Bu ekonomik refah düzeyi Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'de bir öz güven meydana getirdi.

- Saddam Hüseyin Irak'ın Arap Birliğini gerçekleştireceğine inanan politikalar yürütmeye başladı.
- Fransa, SSCB, Almanya gibi gelişmiş ülkelerden silah alarak bir silahlanma yarışının içine girdi.
- İran ile yaşadığı sorunları ancak savaş yoluyla halledebileceğini düşünen Irak'ın, İran ile savaşa girme gerekçeleri oluşturdu.
- Irak, İran'da yaşanan ihtilal sonrasında baş gösteren kaos ortamından istifade ederek aralarındaki sınır sorunlarını kendi lehine çözmek istedi.
- İran'da devrim yapan Humeyni yönetimi, yüksek rütbeli subayları ordudan ihraç etti.
- ABD ve SSCB'yi şeytan devletler ilan etmesinden dolayı İran'ın büyük devletlerle arası açıldı.
- Irak ani bir taarruzla İran içlerine doğru girdi ve savaş 22 Eylül 1980'de başladı.
- Savaş, iki taraf açısından da üstünlüğün ele geçirilemediği bir mücadeleye dönüştü.
- 1986'da İrangate (İrangeyt) Olayı (İsraili bir general aracılığıyla İranlı yetkililerle gizlice görüşen ABD'nin İran'a silah satması)'nın patlak vermesi üzerine tüm dünya şoka girdi.
- Savaşın petrol güvenliğine zarar vermesi üzerine yeni bir krize meydan vermemek için ABD, olaya etki etti.
- BM Güvenlik Konseyinin aldığı kararla en kısa zamanda ateşkes yapılması istendi (1987).
- Irak öneriyi kabul ettiği hâlde biraz daha avantajlı durumda olan İran, anlaşmaya yanaşmadı.
- Irak'ın SSCB'den aldığı füzelerle İran'ı vurması, İngiltere ve Fransa'dan aldığı kimyasal silahlarla sınır boylarını vurması, katliam derecesine varan yıkımlara neden oldu.
- İran, 18 Temmuz 1988'de barışa razı oldu. 20 Ağustos 1988'de ateşkesin sağlanması ile savaş fiilen sona erdi.
- İran-Irak Savaşı'nda Türkiye tarafsız kaldı.
- Batılı ülkeler her iki ülkeye silah satmaktan ve kredi vermekten geri kalmadı.
- Savaş karşıtı gibi görünüp savaşı destekleyen Batı'nın bu ikili oyunu İrangate Olayı'nda açıkça görüldü.
- Bu olayda İran-ABD-İsrail üçlüsü aktör olarak yer aldı.
- Çin, İran ile iyi ilişkiler kurarak bu ülkeye füze satışında bulundu.
- SSCB, Irak ile yaptığı anlaşma gereği Irak'a silah sattı.
- Her iki ülkeden de yaklaşık birer buçuk milyon insan hayatını kaybetti.
- Her iki ülkenin de milyarlarca dolar kaynağı heba oldu ve iki ülke de ekonomik darboğaza girdi.
- Her iki ülkenin de petrol kaynakları tahrip oldu.
- Arap ülkeleri arasındaki ayrılıklar daha da arttı.
- İsrail'in bölgede daha rahat hareket etmesine neden oldu.
- İran'da devrimi eleştirenler tasfiye edildi ve yeni rejim ülkeye tamamen hâkim oldu.
- Irak'ın bu savaştan kazançlı çıkamaması Saddam Hüseyin'i yeni bir maceraya (Kuveyt'in işgali) itti.

4.3. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE DÜNYADAKİ EKONOMİK, SOSYOKÜLTÜREL VE BİLİMSEL GELİŞMELER

4.3.1. Dünya Ticaret Hacmindeki Değişim

- 1945-1970 yılları arasında gelişmiş ülkelerin verimlilik ve kâr oranlarında büyük artışlar yaşandı.
- II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa ülkelerinin ekonomileri ciddi yapısal değişimlere uğradı.
- Ülkelerdeki tarımsal nüfus geriledi.
- II. Dünya Savaşı sonundaki teknik gelişmelerin sanayi alanında hızlı bir şekilde uygulanışı, sanayide verimliliği artırdı.
- Yaşam kalitesinin artması, insanların daha önce lüks olarak görülen çamaşır makinesi, televizyon vb. ürünlere sahip olmalarını sağladı.
- Reklam sektörü inanılmaz bir hızla gelişti.
- Avrupa'nın ekonomik bütünleşme süreci; büyük ve gümrük tarifesiinden muaf, tek bir Avrupa pazarını oluşturdu.
- Uluslararası ticaretin artışı, ülkelerin birbirlerine daha bağımlı hâle gelmesini ve özellikle çok uluslu şirketlerin çeşitli ülkelerde yayılmasını sağladı.

4.3.2. ABD'de Irkçılık Karşıtı Hareketler

- 1960'lı yılların ABD'sinde ırk ayrımcılığının sona erdirilmesi için büyük bir mücadele verilmekteydi.
- İç savaş sonrasında köleliğe son verilen ABD'de, 1868 ve 1870 yıllarında anayasada yapılan düzenlemelerle Afro-Amerikalılara siyasi haklar verilmişti.
- Irkçılığa karşı savaş, Rosa Parks'ın (Roza Parks) 1955'te Alabama'da bir belediye otobüsünde yerinden kalkmamasıyla başladı.
- 1958'de ırkçılığa karşı mücadelenin önderliğini, Baptist mezhebinin Afro-Amerikan papaz Martin Luther King (Martin Lüter King) üstlendi.
- 1960'ta Afro-Amerikanlar, lokantaların beyazlara ayrılmış bölümlerinde oturma eylemlerine başladılar.
- 1961'de de mücadelelerini sürdüren Afro-Amerikanlar, eyaletler arası otobüs yolculuklarında beyazların koltuklarına oturma eylemleri gerçekleştirdiler.

- Bazı Afro-Amerikanlar din değiştirerek Müslüman olmaya başladı.
- Bu hareketin liderlerinden biri olan Malcolm X (Melkım İks), 21 Şubat 1965'te öldürüldü. 4 Nisan 1968'de Martin Luther King de öldürüldü. Bunun üzerine 125 kentte şiddet olayları yaşandı.
- Aynı yıl düzenlenen Meksika Olimpiyatları'nda Amerika'yı temsil eden iki atlet, ırk ayrımcılığını protesto etti.

4.3.3. 68 Kuşağı

- 68 Hareketi, II. Dünya Savaşı yıllarından itibaren toplumsal sorunların giderek artması ve yaygınlaşmasıyla ortaya çıktı.
- 1968'de meydana gelen olaylar sonraki yıllarda da etkisini sürdürdü.
- Savaş sonrası dünya ekonomisi, ABD önderliğinde farklı bir boyut kazanmaya ve kapitalizm, altın dönemini yaşamaya başladı.
- 1960'lı yıllarda dünyada Vietnam Savaşı, Ay'a seyahat, Martin Luther King'in öldürülmesi ve Prag'daki Sovyet tankları olayları yaşandı.
- 1968 yılında milyonlarca öğrenci sokaklara çıktı, üniversiteler işgal edildi.
- İstekler; daha fazla özgürlük, eşitlik, adalet ve temiz bir çevreydi.
- 1968 yılının ilk aylarında Fransa'nın Nanterre (Nanter) Üniversitesi öğrencilerinin eğitim alanındaki taleplerine siyasal istekler de eklendi.
- 1968 Olayları dünya genelinde öğrenci protestolarının yaşanmasına neden oldu.
- 68 Kuşağı Türkiye'de de üniversitelerde ortaya çıktı.
- Türkiye'deki 68 eylemlerinin en önemli özelliği antiemperyalist bir nitelik taşımasıydı.
- Tüm dünyada yayılan savaş karşıtlığı ve özgürlük fikrinden etkilenen sol görüşlü gençlik, Amerikan 6. Filo'sunun Türkiye ziyaretine karşı protesto gösterileri yaptı.
- Türkiye'de 68 Kuşağı; Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya gibi isimler liderliğindeki sol hareketle özdeşleştirildi.

4.3.4. Kadın Hakları Sorunları

- Toplumsal cinsiyet kavramı ilk olarak 1930'lu yıllarda fizyolojik cinsiyetin psikolojik karakterlerden farklı olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmıştır.
- Kadın ve erkeklere yönelik tutum ve davranışlarda, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde aile, eğitim, kültürel ortam ve kişilik etkili olmuştur.
- Kadınlar, sosyal haklarını kullanmada ayrımcılığa tabi tutulmanın yanında, iş hayatında genellikle mobbinge de maruz kalmaları bu alandaki olumsuzlukların kaldırılması ile ilgili çalışmaları artırmıştır.

4.3.5. Spor, Sanat ve Müziğin Topluma Etkileri

- 1960'lar siyasi ve sosyal açıdan önemli değişikliklerin yaşandığı yıllardı.
- Bu değişim müzikte rock diye anılan müzik türüyle kendini gösterdi.
- Rock müziğin önde gelen isimlerinden biri Bob Dylan'dı.
- Politik ve dinsel konulu şarkılarıyla savaş karşıtlığını ortaya koydu.
- Müziğin toplumu değiştirecek tek olgu olduğu görüşüne sahip kolej ve üniversite gençliği, bu tarzdan büyük oranda etkilendi.
- 1964'te dünya şampiyonu olan Muhammed Ali, kendini bir dünya vatandaşı ve tüm Müslümanların koruyucusu olarak kabul etti.
- Amerikan yönetiminin kendisini Vietnam Savaşı'na göndermek istemesine karşı "Vietnamlılar bana hiçbir kötülük yapmadı, neden onlarla savaşayım?" diyerek tarihi çıkışı yaptı.
- Yüzyılın sporcusu seçilen Muhammed Ali, sporun ötesinde savaş karşıtı tutumu ve insan hakları mücadelesi ile de milyonlarca insana örnek oldu.

4.3.6. Dünyada Uzay Çalışmaları ve Askerî Teknolojinin Gelişimi

- Soğuk Savaş iki blok arasında giderek artan silah yarışına sahne oldu.
- ABD ve Sovyetler Birliği'nde hava kuvvetlerine yapılan harcamalarda büyük artışlar yaşandı.
- Silahlanma yarışının devrim yaratan yönü atom bombaları ve onları fırlatacak uzun menzilli füzelerde yaşandı.
- SSCB, 1949'da kendi atom bombasını üreterek ABD'nin nükleer alandaki tekeli kırıdı.
- SSCB, ABD'nin hidrojen bombasını geliştirmesine dokuz ay sonra karşılık verdi ve 1955'te orta menzilli balistik füzenin (SS-3) toplu üretimini yaptı.
- Moskova ile Washington savaş teknolojisine daha fazla kaynak ayırmaya başladı.
- 1960 ve 1970'li yıllarda her iki süper gücün 5 binin üzerinde muharebe uçağı vardı.
- Silahlanma yarışı ve silah denetimi ile ilgili gelişmeler Washington ile Moskova'nın dünya siyasetinin merkezinde kalmalarını sağladı.
- Ruslar 1957'de dünyanın insan yapımı ilk uydusu olan Sputnik'i uzaya yollayınca ABD ile Rusya arasındaki soğuk savaş, uzay yarışına dönüştü.
- Uzaya gönderilen uydular; askerî, bilimsel, meteorolojik ve iletişim amaçlı kullanıldı.

- ABD, uzay çalışmalarının koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla Ekim 1958'de Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesini (NASA) kurdu.
- 1969'da Ruslara yetiştirme gayretindeki ABD, Ay'a insan gönderdi.
- Dünya çevresinde dönerek TV sinyallerini yansıtan, hava değişikliklerini kaydeden ve casusluk yapan araçlar uzaya yerleştirildi.
- ABD'nin geliştirdiği uzay mekiği ile uzay çağı yeni bir döneme girdi.
- Ruslar uzayda uzun süre yaşama yöntemlerini geliştirmek için 1971'de ilk uzay istasyonunu Dünya yörüngesine yerleştirdi.

4.4. YUMUŞAMA DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINI ETKİLEYEN GELİŞMELER

- 1960-1980 arası dönemde Türk dış politikasının temelini Kıbrıs Meselesi oluşturmuştur.

4.4.1. Türkiye'nin ABD ve SSCB ile İlişkileri

- Yumuşama Dönemi Türk-Amerikan ilişkilerinde; Küba Füze Krizi, Johnson Mektubu ve Kıbrıs Barış Harekâtı belirleyici olmuştur.
- Küba Buhranı, ABD'nin aldığı kararların Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye düşürebileceğini gösterince Türkiye'de Amerikan karşıtı hareketler ivme kazandı.
- Türkiye, bu olayla tek yönlü dış politika izlemenin zararlarını gördü.
- Ulusal çıkarları konusunda kendi kararlarını alıp sonra müttefiklerine danışmanın daha uygun olacağını anladı.
- Türkiye, sonraki yıllarda SSCB ile iş birliğinin artırılması, afyon yasağının kaldırılması ve Kıbrıs Müdahalesi ile ilgili konularda ulusal çıkarlarını ön planda tutmayı esas aldı.
- ABD Başkanı Johnson'ın gönderdiği ve Türk kamuoyunun içeriğini ancak 1966'da öğrenebildiği mektup, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini ABD'nin istemediğini göstermişti.
- İlk defa Ankara sokaklarında ABD'ye "Go home!" denmeye başlanmıştı.
- 1974'te düzenlenen Kıbrıs Barış Harekâtı üzerine ABD, Türkiye'ye ambargo uyguladı.
- Türk ordusunun modernize edilmesi için gerekli askerî yardımlar üç yıl süreyle kesildi.
- Türk ordusunda yerli savunma sanayisinin geliştirilmesinin gerekliliği dile getirilmeye başlandı.
- 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu.
- 1978'de ABD ambargosunun kaldırılmasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler gelişme gösterdi.
- Johnson Mektubu, Türkiye-ABD ilişkilerinde bir kırılma noktası oluştururken Türkiye-SSCB ilişkilerinde olumlu bir dönem başlattı.

4.4.2. Türk-Yunan İlişkileri

- Türk-Yunan ilişkileri; Batı Trakya, Ege Adaları, Kıbrıs ve kıta sahanlığı meseleleri olmak üzere dört ana sorun çerçevesinde gelişme gösterir.
- 1970'lerin ikinci yarısında Türk dış politikasının en önemli konularından biri Yunanistan ile yaşanan Ege sorunu, Kıta sahanlığı, FIR hattı ve Yunan adalarının silahlandırılması Ege Denizi'nde yaşanan Türk-Yunan gerginliğinin temel sorunlarıdır.

Kıta Sahanlığı

- Yunanistan, 1961'den itibaren Ege Denizi'nde petrol aramak isteyen şirketlere arama ruhsatı verdi. Türkiye bu gelişmeler karşısında, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) Ege Denizi'nin ortasından geçen bir çizgiyi esas alarak yirmi yedi ruhsat verdi.
- Yunanistan, 7 Şubat 1974'te Türkiye'ye söz konusu ruhsatın kapladığı sahaların Yunan kıta sahanlığına girdiğini, bu nedenle arama ruhsatının geçersiz olduğunu bildiren bir nota verdi.
- Türkiye Anadolu kıyılarından itibaren denizin altından batıya doğru uzanan toprakların Anadolu'nun tabii uzantısı olduğunu, dolayısıyla Türk kıyılarına yakın adaların Türk kıta sahanlığı içinde bulunduğunu, Yunan kıta sahanlığına girmediğini bildirdi.
- Kıta sahanlığı konusunda Türk-Yunan çatışması bu şekilde başlamış oldu.
- 1975'te iki ülke başbakanları Demirel ve Karamanlis, Brüksel'de bir araya geldi.
- İki Başbakan meselenin Milletlerarası Adalet Divanına götürülmesi için anlaştı.
- 1976 yılı başında Sismik-I'nın Ege'ye açılması iki devleti karşı karşıya getirdi.
- Bu olaydan sonra Yunanistan ile Türkiye, konuyu İsviçre'nin başkenti Bern'de görüştü. İki ülke arasında 1976'da **Bern Deklarasyonu** imzalandı.
- Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı meselesi, günümüzde de devam etmektedir.

FIR Hattı Sorunu

- Türk -Yunan ilişkilerinde Ege anlaşmazlığına 1974'te dâhil olan diğer bir konu ise **FIR Hattı** yani "Ege Denizi üzerindeki sivil havacılığın güvenli olarak yürütülmesini sağlayacak yükümlülükler"di.
- 1952'de İstanbul'da ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) tarafından düzenlenen toplantıda alınan kararlar Ege'deki FIR sorumluluğu Yunanistan'a verildi.

-Atina'nın FIR'ı zamanla bir hava egemenliği olarak görmesi ve bir hudutmuş gibi göstermesi üzerine Türkiye, bu hattın değiştirilmesi için ICAO nezdinde girişimlerde bulundu fakat bir sonuç elde edemedi.
-Türkiye'nin 1974'te gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı da FIR hattı sorununda etkili oldu.

Ege Adaları

-Türkiye'nin Ege kıyıları, Türkiye'ye çok yakın mesafede yer alan ve ülke güvenliği açısından tehlike taşıyan çok sayıda Yunan adasıyla çevrelenmiştir.
-Yunanistan'ın 1970'li yıllarda kara sularını 6 milden 12 mile çıkarma isteği, Türkiye tarafından kabul görmemiştir.
-Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki kara sularını 12 mile çıkarma isteğinin gerçekleşmesi durumunda Türkiye'nin açık denize çıkışı engellenecek aynı zamanda deniz yatağı ve deniz yatağının altı dâhil tüm Ege Denizi'nin Yunanistan'ın eline geçmesi söz konusu olacaktır.
-Yunanistan'ın, egemenliği altında yer alan ve uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırma yükümlülüğü getirilen adaları önce gizli daha sonra açıktan silahlandırması, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde gerginliğe yol açan önemli bir sorun olmuştur.
-Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu sorun günümüzde de devam etmektedir.

Batı Trakya Türklerinin Sorunları

-Kıbrıs ve Ege'nin dışında Türkiye ile Yunanistan arasında her iki ülkedeki azınlıkların durumu da sorun olmuştur.
-Batı Trakya Türk azınlığının en zor yılları, Kıbrıs Meselesi'nin yaşanmasıyla başladı.
-Yunan yönetimi kısa bir süre için ülkeden ayrılan bazı Türklerin vatandaşlıklarını iptal etti.
-1965'te Batı Trakya Türklerinin ev, dükkân, tarla gibi taşınmaz mal satın almaları ve kiralamaları yasaklandı.
-1967'de Yunanistan'da yönetime hâkim olan Albaylar Cuntası, bir dizi yeni yasa ve uygulama ile Türk azınlığı zor durumda bıraktı.
-1968'de çıkartılan bir kanunla Cemaat Heyetleri dağıtıldı.
-Yunan Anayasası'na eklenen bir madde ile Hristiyan olmayanların devlet memuru olamayacağı hükme bağlandı.
Sivil toplum örgütlerinin ve azınlık okullarının tabelasındaki Türk ifadeleri kaldırıldı.

Kıbrıs Meselesi

-İngiltere'nin 1950'li yıllarda Kıbrıs'tan çekilmeye karar vermesi ile Kıbrıs Meselesi gündeme geldi.
İngiltere'nin çekilme kararı üzerine Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs'ın kendi ülkelerine verilmesini talep etti.
-Kıbrıslı Rumlar adanın Yunanistan'a bağlanması (Enosis) için kanlı yıldırma yöntemlerini de kapsayan eylemlerde bulunmaya başladı.
-Kıbrıslı Rumlar, İngiltere'ye kendi isteklerini kabul ettirmek için EOKA'yı (Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü) kurdular.
-Kıbrıslı Türkler EOKA'ya karşı korunma amacıyla Türk direniş örgütleri olan Volkan ve Türk Mukavemet Teşkilatını kurdu.
-Adada yaşanan Türk-Rum çatışması iki NATO devleti olan Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirdi.
-Zürih ve Londra Antlaşmaları ile taraflar arasında uzlaşmaya varılarak Kıbrıs Cumhuriyeti 1960'ta kuruldu.
-1963'te 24 Türk'ün şehit edilmesiyle (Kanlı Noel) Türklerin imhası veya adadan atılmasını öngören Akritas Planı uygulamaya konuldu.
-Makarios'un mecburi askerlik sistemini kurması, Rumları askere almaya başlaması ve dışarıdan ağır silahlar satın alması üzerine Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale kararı kesinleşti.
-28 Aralık 1967'de başkanlığını Fazıl Küçük, yardımcılığını da Rauf Denktaş'ın yaptığı Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi ilan edildi.
-EOKA, Türklerle görüşmeler yapmasından rahatsızlık duyduğu Makarios'a karşı 15 Temmuz 1974'te bir darbe gerçekleştirdi ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan etti.
-EOKA üyesi Nikos Sampson liderliğe getirildi.
-Bu durum adanın fiilen Yunanistan'la birleşmesinden başka bir şey değildi.
-Türkiye, 1959 Zürih ve 1960 Londra Antlaşmalarının verdiği yetkiye dayanarak 20 Temmuz 1974'te I. Kıbrıs Barış Harekâtı'nı, 14 Ağustos'ta da II. Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenledi.
-Türk Barış Harekâtı aynı zamanda Yunanistan'da cunta idaresinin de sonu oldu ve ülkeye demokrasi getirdi.
-BM Genel Kurulu, 1983'te Kıbrıs Rumlarını Kıbrıs Hükûmeti olarak tanıma kararı aldı.
-Bunun üzerine Türk tarafı 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurdu.
-Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurulduğu gün tanıdı.

4.4.3. Ermeni Diasporası

-Ermeni diasporası, 1965'te sözde Ermeni soykırımının 50. yıldönümünde Büyük Ermenistan ve sözde soykırımın tanınması yönünde taleplerde bulunmuş ve çalışmalarını bu yönde devam ettirmiştir.
-1970'li yıllarda Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu anlamına gelen ve kısa adı ASALA olan terör örgütü ile sesini dünyaya duyurmaya çalışmıştır.
-Örgüt, Türkiye ile müttefiklerini düşman olarak görmüş ve Ermeni davasının ancak silahlı mücadeleyle çözülebileceği görüşünü savunmuştur.

- Yurt dışındaki Türk görevlileri, elçilikleri ve kuruluşlarına yönelik ASALA tarafından düzenlenen saldırılar yoğunluk kazanmıştır.
- 1974'ten sonra Türk diplomatları ve temsilciliklerine yönelik sabotaj, suikast ve saldırı biçimindeki terör faaliyetlerinin çoğu, Ermeni diasporasının etkin olduğu ülkelerde gerçekleştirilmiştir.
- 1983'teki Orly Olayı, ASALA terör örgütünün gerçekleştirdiği son suikast olmuştur.
- Bu olayda Türklerin dışında başka milletlerden de ölenlerin olması Batı kamuoyunda tepkiler oluşturmuş, bu tepkiler üzerine ASALA'nın etkinliği son bulmuştur.
- ASALA terör örgütünün yaptığı saldırılarda 1973-1984 yılları arasında 34 Türk diplomatı ve dış temsilcilik mensubu hayatını kaybetmiştir.
- 1991'de Ermenistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Ermeni diasporası, faaliyetlerini daha da artırmış ve bağlantılarının bulunduğu ülkelerin yönetimlerine sözde soykırım iddialarını tanıtmaya yönelik politikalar izlemiştir.
- Ermenistan'ın 1993'te Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesini işgal etmesi, diaspora Ermenilerini güçlendirmiştir.
- Ermenistan'ın dış politikasını belirlemeye çalışan diaspora "Büyük Ermenistan" ideali çerçevesinde Türkiye'den toprak talebinde bulunmuştur.
- ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya olmak üzere Avrupa'da etkili olabilecek bir yapıya sahip olan Ermeni diasporasının, Türkiye'nin AB'ye girişini engellemeye yönelik çalışmaları da olmuştur.
- 1965-2000 yılları arasında sözde soykırımı Uruguay, Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti, Arjantin, Rusya, Kanada, Yunanistan, Lübnan, Belçika, Vatikan ve İtalya gibi ülkeler tanımıştır.
- Ermeni diasporası'nın bütün bu çalışmalarına rağmen 21 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eden Ermenistan'ı ilk tanıyan ülkelerden biri Türkiye olmuştur.
- Ermenistan ile iyi ilişkiler tesis etmeye çalışan Türkiye, iki toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilip sorunların çözülmesine yönelik konferanslar ve sempozyumlar düzenlenmiştir.

4.5. YUMUŞAMA DÖNEMİ'NDE TÜRKİYE'DE MEYDANA GELEN SİYASİ, SOSYOKÜLTÜREL VE EKONOMİK GELİŞMELER

- Türkiye, 1950'den sonra ulaştırma politikasında köklü bir değişime giderek kara yollarına yönelmiştir.
- Sanayide tüketim mallarının üretimine öncelik verilirken tarımsal üretimde de uzmanlaşmaya gidilmiştir.
- İç dinamiklerdeki bu değişim göç olayını tetiklemiştir.

4.5.1. Türkiye'de Göçler ve Türk Toplumuna Etkileri

- Türkiye, 1950'den sonra ulaştırma politikasında köklü bir değişime giderek kara yollarına yönelmiştir.
- Sanayide tüketim mallarının üretimine öncelik verilirken tarımsal üretimde de uzmanlaşmaya gidilmiştir.
- İç dinamiklerdeki bu değişim göç olayını tetiklemiştir. Göçler iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılır:

İç Göçler

- Türkiye'de köy-kent arasındaki gelir farklarının kent lehine artması, kentteki ulaşım ve haberleşme olanaklarının köye göre daha hızlı ve gelişmiş olması ve kentlerdeki sosyal imkânların çeşitliliği iç göçlerin yaşanmasında etkili olmuştur.
- Türkiye'ye biçilen tarım ülkesi rolünden sanayi ülkesi rolüne geçişin tarımın önemini azaltması da iç göçlere sebep olmuştur.
- Tarımla uğraşan kesim iş bulma arzusuyla şehirlere göç etmiştir.
- Sanayi tesislerinin özellikle batı kentlerinde veya kent yakınlarında kurulması iç göçün yönünü Trabzon, Rize, Malatya, Çorum, Kastamonu gibi illerden İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Sakarya, Bursa gibi illere yöneltmiştir.
- Türkiye'de yaşanan iç göç birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.
- Büyüyen şehirlerde ulaşım, sağlık, kanalizasyon, içme suyu, yeşil alan, eğitim gibi toplum hizmetlerinde yetersizlikler ve çözüm bulunamayan ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Dış Göçler Türkiye,

- Batı Avrupa ülkelerine işçi göndermek üzere 1961'de Almanya, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa ve 1967'de İsveç ile ikili antlaşmalar yapmıştır.
- Türkiye'nin yurt dışına işçi göçüne sıcak bakmasının en önemli nedeni işçilerin yetişmiş insan gücü olarak dönecekleri Türkiye'de kalifiye eleman olarak çalışmalarının sağlanacak olmasıydı.

4.5.2. 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül Darbesi

- 1960'tan itibaren Türk siyasi hayatını derinden etkileyen toplumsal hareketlilik, kentleşme ve sanayileşme toplumsal ayrışmalara da neden oldu.
- Toplumda laik-İslamcı, solcu-sağcı, Alevi-Sünni gibi gruplaşmalar ve bölünmeler yaşandı.
- İktidar değişiklikleri, muhtıralar ve darbeler Türkiye'de ciddi sorunlara neden oldu.
- Türkiye ilk darbeyi 27 Mayıs 1960'ta yaşadı.
- 1961 Anayasası ile oluşan demokratik ortam sağ ve sol ideolojinin rahatlıkla örgütlenmesine fırsat verdi.

-1960-80 yılları arası, çok sesliliğin ve baskıların birlikte yaşandığı dönem oldu. Toplumda sağ- sol şeklinde kutuplaşan ideolojiler gelişti.

12 Mart Muhtırası

- 1968 senato yenileme seçimlerinde yaklaşık 20 ilde AP ve CHP'liler arasında çıkan çatışmalarda 15 kişi ölmüş, 47 kişi yaralanmıştır.
- 1969 seçimlerinde bir kez daha tek başına iktidar olan AP'nin içerisindeki eski DP'liler 41'ler Grubu olarak örgütlenerek parti içi muhalefete başlamıştır.
- 1970 bütçesinin meclisten geçmemesi Süleyman Demirel'i istifaya mecbur bırakmıştır.
- Siyasi alanda yaşanan bu olayların yanında; mevcut hükümet, yaşanan bu sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm getirememiştir.

Muhtıranın Arka Planındaki İç ve Dış Etkiler

- 1960 Darbesi sonrası oluşturulan MGK (Milli Güvenlik Kurulu), askerî otoritenin sivil otoriteyi kontrol edeceği bir yapı ile hareket etti.
- Yeni seçim sistemi siyasette bölünme ve çatışmalara uygun ortam hazırladı.
- 12 Mart Muhtırası öncesinde Türkiye'nin uluslararası boyutta yaşadığı; Haşhaş Sorunu, Arap-İsrail Savaşı'ndaki tavrı, Türkiye'nin kalkınma hamlesi, Kıbrıs Meselesi, U-2 Krizi gibi sorunlar, ABD'nin Türkiye'deki hükümete karşı eylemlere girebileceğinin ilk belirtileri oldu.

Muhtıranın Gelişimi

- Türkiye'de yaşanan kaos ortamından hükümeti sorumlu tutan kuvvet komutanları, radikal sol askerî unsurların darbesini engellemek için kendilerine göre ehven-i şer (kötünün iyisi) olanı yaptılar.
- 12 Mart 1971 günü saat 13.00'te tüm Türkiye'ye ilan edilen metin ve TBMM'ye verilen muhtırayla Başbakan Süleyman Demirel ve hükümetine yürütme görevinden el çektiler.
- Muhtıra sonrası kurulan Nihat Erim, Ferit Melen hükümetleri ile 1973 genel seçimlerine kadar bir siyasi mutabakat oluşturulmaya çalışıldı, fakat başarılı olunamadı.
- AP, CHP ve MGP gibi partilerin yanında parlamento dışından gelenler ile oluşturulan bu hükümetler, istenen başarıyı gösteremedi. 1973 seçimleri ile gelen Milliyetçi Cephe hükümetleri de bekleneni veremedi.

Muhtıranın Siyasi ve Sosyoekonomik Sonuçları

- Çoğunluğu parti dışı isimlerden ve konularının uzmanı olarak görülen kişilerden oluşturulan teknokratlar hükümeti kuruldu.
- Böylece toplumsal uzlaşma oluşturulmaya çalışıldı ise de olaylar birbirini izledi.
- İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom, marjinal sol örgüt üyeleri tarafından kaçırılarak öldürüldü.
- Ardından Kızıldere Olayı, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı, Marmara Yolcu Gemisi'nin kaçırılarak yakılması gibi olayların yaşanmasından dolayı birçok ilde sıkıyönetim ilan edildi.
- Muhtıra öncesi ülkede oluşan ortam servet sahibi Ermeni ve Rumları tedirgin etti ve yaklaşık 10 bin kişi altı yıl içinde ülkeyi terk etti.
- 1961 Anayasası'nda 1971 ve 1973'te yapılan değişikliklerle Anayasadaki liberal içerik, yargı güvencesi, temel hak ve özgürlükler zayıflatılarak devlet otoritesi sağlanmaya çalışıldı.
- 12 Mart 1971 Muhtırası ile 12 Eylül 1980 Darbesi arasında koalisyonlardan oluşan dokuz hükümet kuruldu.
- Askerî müdahale ile başlayan dönem, diğer bir askerî müdahale ile son buldu.

12 Eylül Darbesi

- 12 Mart Muhtırası sonrasında yapılan seçimler hiçbir partiye tek başına iktidar olma imkânı vermedi.
- Siyasette istikrarsızlığın yaşandığı bu dönemde ekonomiyi düzeltmekten uzak olan hükümetler, tepkileri azaltmak için popülist ekonomik politikalar uyguladı.
- Yüksek fiyat artışlarına işçi grevleri ve karaborsacılığın da eklenmesiyle ortaya çıkan kıtlık, ülkeyi darboğaza soktu.
- Anarşi ve terör olayları daha da arttı.

Dış Gelişmeler

- 1960-1971-1980 dönemlerinde ABD eksenli dış politikadan uzaklaşıp SSCB ile iyi ilişkiler kurulması, ordu içerisindeki bazı grupları tedirgin etti.
- Darbeler sonrasında ABD ile kurulan ileri düzeydeki ilişkiler ve yapılan ikili antlaşmalar, bu grupların ABD ekseninde kalmak istediklerini göstermekteydi.
- 24 Ocak Kararları'nı alan siyasi iktidara IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş devletler hiçbir şekilde destek vermedi.
- Bununla beraber darbe gerçekleştikten sonra bu destekler gelmeye başladı.

Darbenin Gelişimi ve Sonrası

- Türkiye'de 1970'li yıllarda enflasyonun aşırı artmasıyla ülkede sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanda sorunlar arttı.
- Anarşi, terör, mezhep çatışmaları, ideolojik kamplaşma ve ayrışmalar artarak devam etti.
- Siyasi irade bu durum karşısında çözüm bulamadı.

- Türk Silahlı Kuvvetleri sabah saat 04.00'te ülke yönetimini Bayrak Harekâtı adı verilen darbe ile ele geçirdi.
- Aynı gün saat 13.00'te Kenan Evren, radyo ve televizyondan Millî Güvenlik Konseyi Başkanı sıfatıyla darbe bildirisini okudu.
- 21 Eylül 1980'de emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülent Ulusu başkanlığında hükûmet kuruldu.
- Cumhurbaşkanlığı görevine Kenan Evren getirildi.
- Yasama, yürütme ve yargı yetkileri Millî Güvenlik Konseyi tarafından kullanıldı.
- Konsey, dönemin siyasi liderlerini tutuklatarak Hamzakoy ve Uzunada'ya gönderdi.
- Mevcut siyasi partiler kapatıldı.
- Kurulan yeni partilerle 1983'te seçimler yapılarak meclisin işlerliği sağlandı.
- 15 Ağustos 1984'te PKK'lı teröristler tarafından Eruh ve Şemdinli'de yapılan saldırılarla terör olayları başladı.
- Bu, günümüze kadar süren terör eylemlerinin başlangıcı oldu.
- 1982 Anayasası yapılan referandumda %92 oranında evet oyuyla kabul edildi.
- Darbeler Türkiye'de demokratik yaşantıda kesintiler meydana getirmiştir.

4.5.3. Televizyon Yayınlarının Türk Toplumuna Etkileri

- Televizyon 1950'li yıllardan itibaren dünya genelinde önemli bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmaya başlandı.
- Türkiye'de televizyon yayını ilk olarak 1952'de İstanbul Teknik Üniversitesinde gerçekleştirildi,
- Devlet kurumu olan TRT'nin ilk deneme yayını 1968'de yapıldı.
- 1971 Akdeniz Oyunları'nın naklen yayımlanmasıyla ilk uzun süreli canlı yayın yapılmış oldu.
- 1984'te renkli televizyon yayınına geçildi.
- Televizyon kısa sürede radyodan daha etkili bir kitle iletişim aracı hâline geldi.
- Reklam ögeleri televizyon aracılığıyla daha hızlı bir şekilde toplumu etkilemeye başladı.

4.5.4. 1970-80 Yılları Arasında Türkiye'de Kültür ve Sanat

- 1970'lerde sinema sektöründe ekonomik sıkıntılar aşılmaya çalışılırken televizyonla rekabet yolları arandı.
- 1970'lerin ortalarında terör olaylarının artması ve yaşanan toplumsal karışıklıklar sinema, edebiyat ve diğer sanat alanlarında politik söylemin öne çıkmasında etkili oldu.
- 1970'li yılların müziğinde dönemin ruhuna uygun çok seslilik hâkimdi.
- Hayat pahalılığından bunalmış, köyden kente göç etmiş, kente uyum sağlayamamış yoksul kitleler arabesk müziğin gelişimini hızlandırdı.

4.6. 1980'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DEKİ İÇ VE DIŞ GELİŞMELER

- 12 Eylül Askerî Darbesi'nden sonra kapatılan siyasi partiler yerine Millî Güvenlik Konseyinin 24 Nisan 1983 kararı ile yeni siyasi partiler kuruldu.
- Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Halkçı Parti (HP) ve Anavatan Partisinin seçimlere katılmasına izin verildi.
- Seçimleri ANAP kazandı ve Turgut Özal, hükûmeti kurmakla görevlendirildi ve 24 Aralık 1983'te göreve başladı.

4.6.1. Siyasi Yaşamın Liberalleşmesi

- 12 Eylül sonrası kurulan ilk sivil hükûmet özelliği gösteren ANAP iktidarı, bir yandan askerî müdahalenin ortaya çıkardığı siyasi, ekonomik, toplumsal ve hukuki sorunları ve dış politikadaki olumsuzlukları ortadan kaldırmaya çalışmış, diğer yandan darbe döneminin güçleri ile mücadele etmişti.
- 1987'de eski siyasetçilerin siyasi yasakları kaldırıldı.
- 12 Eylül 1987'de kesin sonuçları açıklanan halk oylamasından sonra eski siyasetçiler siyasi hayata döndü.
- ANAP (Anavatan Partisi), halk oylaması sonrası erken seçim yapılması kararını aldı.
- 1979'da İran-İslam devrimi ve SSCB'nin Afganistan'ı işgali, Türkiye'nin stratejik önemini artırırken Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesini de sağladı.
- Reagan (Regin) ve Özal'ın neoliberal ve neomuhafazakâr politikaları bu yakınlaşmayı daha da artırdı.
- Özal, Türkiye'nin geleceğinde etkin rol aldı.
- Amerika ile ilişkileri geliştirdi ve Türkiye'nin Amerika'ya daha çok ihracat gerçekleştirmesini ve Türk mallarına uygulanan kotanın kaldırılmasını istedi.
- Özal'ın dış politikası da ekonomi merkezli bir özellik gösterdi.

4.6.2. Türkiye'deki Ekonomik Gelişmeler

- Türkiye, 1980'li yıllarda Özal'ın uyguladığı liberalleşme politikaları ile dünya kapitalizmine ve gelişen pazar ekonomisine dâhil olmaya başlamıştır.

24 Ocak Kararları

- 24 Ocak Kararları, Türkiye'de yeni bir dönemi başlatan ve ülkeyi küresel ekonomik sisteme dâhil eden önemli bir adım oldu.
- 24 Ocak Kararları ekonomik istikrar olarak adlandırılırken yüksek oranda zamlara, sıkı bir mali disipline, kamu harcamalarında tasarruf yapılmasına, altyapı çalışmalarının durdurulmasına ve çalışanların ücretlerinin dondurulmasına yol açtı.

-Geleneksel Türk iktisat anlayışını değiştiren bu kararlar, üç önemli alanda (döviz kuru politikası, yurt içi fiyat politikası ve kurumsal reformlar) değişikliklere yol açtı.

-24 Ocak Kararları Türkiye'nin dünya ile barışmasına da vesile oldu.

Serbest Piyasa Ekonomisi Politikası

-1980'lerin küreselleşen dünyasında iktidara gelen Turgut Özal döneminde karma ekonomi yerine liberal ekonomi ön plana çıktı.

-Küreselleşme en fazla ekonomi alanında kendini hissettirirken devletin sınırlandırılması, ticaretin serbestleştirilmesi, - iktisadi hayatta bireysel girişimciliğin özendirilmesi, kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi ve rekabet koşullarının sağlanması yolunda önemli adımlar atıldı.

-Sermaye Piyasası Kurulu ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının kurulmasını sağladı.

İhracat-İthalat Politikası

-Özal iktidarı döneminde dış ödemeler açığı kapatılmış, dünya ekonomisiyle bütünleşme sağlanmış, dışa açılma politikası ile sanayileşmeye dayalı ihracat artmıştı.

-Yapılan yatırımlar ve hayata geçirilen ekonomik reformlar ile Türkiye 1984'te ihracat artışında dünyada birinci oldu.

-Türkiye'nin gelişmesinde ihracata daha çok ağırlık veren Turgut Özal, ülkeye yabancı sermayenin girişine izin vererek istihdam oluşturmaya çalıştı.

Özelleştirme Politikası

-Serbest piyasa ekonomisi gereği devletin küçülmesini ve devlet tekelindeki işletmelerin özel sektöre devredilmesini savunan Özal, özelleştirmeyi resmî politika hâline getirmiştir.

-Devletin küçültülmesi gerektiğini savunmuştur.

-Özal döneminin en mühim uygulamalarından biri de Katma Değer Vergisi'nin (KDV) 1985'te hayata geçirilmesidir.

4.6.3. Ertuğrul Fırkateyni Olayından Günümüze Türk-Japon İlişkileri

-Osmanlı-Japonya ilişkileri, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Japonya'nın girişimleri ile başladı.

-Sultan II. Abdülhamit, Japon İmparatoru Meiji'ye hediyelerini ve dostluk mesajını iletmek için 1890'da Ertuğrul Fırkateyni'ni Japonya'ya gönderdi.

-Ertuğrul Fırkateyni dönüş yolunda Kushimoto (Kuşimoto) açıklarında battı ve 532 denizci yaşamını yitirdi.

-Japon halkı ve yetkililerinin yaralılarımıza ve şehitlerimizin ailelerine yönelik ilgi ve yardımları Türk-Japon dostluğunun temellerini oluşturdu.

-Türkiye Cumhuriyeti ve Japonya, Tokyo ve İstanbul'da karşılıklı büyükelçilikler açtı.

-1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın yaşandığı dönemde Türkiye ile Japonya arasında ilk ticaret antlaşması imzalandı.

-1930'da Türk-Japon Ticaret ve Denizcilik Antlaşması imzalandı.

-Bu antlaşmalardan sonra Japon Prensi, 1931'de Ankara'da Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından kabul edildi.

-II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye ile Japonya arasında 8 Eylül 1951'de San Francisco Barış Antlaşması imzalandı ve Tokyo'da Türk Başkonsolosluğu açıldı.

-Japonya'nın 1956'da BM'ye üye olmasında Türkiye'nin büyük desteği oldu.

-1962'de Türk-Japon Parlamento Dostluk Birliği kuruldu.

-2003 yılı Japonya'da Türkiye Yılı, 2010 yılı da Türkiye'de Japon Yılı olarak kutlandı.